

DR. CSC CSORDÁS LÁSZLÓ*
A turizmus helyzetének változása az Alföldön és a jelenség térbeli terjedése Magyarországon

Abstract

Between 1990–2007 the number of commercial and private accommodation rooms, and the number of the catering establishments increased most dynamically (more than 30%) on the Great Hungarian Plain. The inland tourism developed dynamically too: the proportion of inland guests' increased from 45 to 76%, and the guest nights from 47 to 71%. The 6 plain counties so in the future primarily the scenes of the domestic tourism. The number of foreign guests decreased 50%, the foreign guest nights with 33%. The 30% of the South-Plain and 23% of the North-Plain settlements engaged in the tourist traffic registered on the commercial accommodation rooms. The forming of the accommodations so contributed to the tourists' even spatial distribution, the solution of the congestion of centres, for the background settlements of the centres until now and to involving the areas handled as a blind spot tourismwise earlier in the tourism.

1. Bevezetés, célkitűzés

A turizmus napjainkban a gazdaság egyik legdinamikusabban fejlődő ágazata. A nemzetközi turistaérkezések száma a Földön meghaladja a 900 milliót, az abból származó bevétel pedig a 700 milliárd amerikai dollárt. Ehhez szerény mértékben hozzájárul hazánk is: évente kb. 40 millió külföldi lépi át a magyar határt, s a turizmusból származó bevételeink meghaladták a 3 milliárd eurót. E tömegjelenség az ország egyes vidékeit különböző helyzetben találta a rendszerváltozás idején. Az egyes települések, kistérségek, megyék és régiók az elmúlt másfél évtizedben a turizmus fejlesztésében fantáziát láttak, s szerettek volna a fennálló – számukra sokszor előnytelen – helyzetet változtatni.

A vizsgálat során a következő kérdésekre kerestem választ:

1. Az Alföld turizmusa 1990 óta volumenében növekedett-e?
2. Az országon belüli arányok kiegyenlítettebbé váltak-e, hozzájárultak-e a turisták egyenletesebb területi megoszlásához, vagy a korábbi folyamatok továbbra is érvényesek?
3. A turizmus térbeli terjedése, diffúziója bekövetkezett-e, azaz 1990 óta a turisták ténylegesen több magyarországi településen jelentek-e meg a kereskedelmi szálláshelyeken?

2. A vizsgálat módszerei

A turisztikai forgalom mérési nehézségeinek részletes bemutatásától – amelyről, különösen az EU-csatlakozás és a schengeni zónába való belépés után akár egy tanulmányt is lehetne készíteni – eltekintenek, de feltétlenül meg kell említeni, hogy az általam vizsgált mutatók csak egy részét fedik le a turizmus szálláshely-forgalmának. Az ingyenes magán-szállások és a magánüdülők együttes arányát – csak a belföldi utazások esetében – a Ma-

* Kandidátus – Szegedi Tudományegyetem TTIK Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék.

gyar Turizmus ZRt. kiadványa is legalább 61,5%-ra teszi, míg a kereskedelmi szálláshelyekét kevesebb mint 20%-ra.

Az adatok forrását a KSH T-Star évenkénti, idegenforgalommal kapcsolatos mutatói jelentették. Választásom azonban azért esett a kereskedelmi szálláshelyek vendégforgalmára, mivel ellenőrzött forráshoz leginkább ezen szállástípusoknál jutunk, adatai települési szinten is összesíthetők, ezért leggyakrabban mások is ezeket használják.

Alföld alatt – részben a statisztikai adatokhoz való hozzáférés érdekében is – az Észak-és Dél-Alföld statisztikai-tervezési régiókat, tehát az általuk lehatárolt, teljes területével az Alföld nagytájon található 6 megyét értem.

3. A turizmus helyzete és változása az Alföldön

Az Alföld turizmusában 1990 óta bekövetkezett változások érzékeltetésére néhány, az elsődleges turisztikai szuprastruktúrához tartozó (szálláshely, vendéglátás) jelzőszámot szeretnék bemutatni (1. táblázat). Mivel a vendéglátóhelyeket a turistákon kívül helybeli lakosok is igénybe vehetik, ezért elsősorban a szálláshelyek forgalmi adatait szeretném bemutatni

Megfigyelhetjük, hogy a vizsgált mutatók közül 1990–2007 között a kereskedelmi és magánszállás-férőhelyek, valamint a vendéglátóhelyek száma igen dinamikusán nőtt (>30%), s utóbbiak kivételével az Alföld részesedése is több százalékponttal emelkedett az országos értéken belül. Bár a vendégek száma impozánsan, 19%-kal emelkedett, de – az átlagos tartózkodási idő folyamatos csökkenési tendenciája következtében – a vendégéjszakák száma gyakorlatilag változatlan maradt a vizsgálat kezdő és záró éveiben. A külföldi vendégek száma közel felére, az általuk eltöltött vendégéjszakáké pedig egyharmadával csökkent, így a külföldiek részesedése a teljes vendég- és vendégéjszaka-forgalomból 7,8, illetve 8,9%-ra esett vissza.

1. táblázat. A turisztikai szuprastruktúra néhány főbb mutatójának alakulása az Alföldön, 1990, 2007

Mutató neve	1990 (ezer)	2007 (ezer)	változás mértéke, 1990– 2007, %	az Alföld aránya %, 1990	az Alföld aránya %, 2007	változás mértéke*, 1990– 2007, %-pont
Kereskedelmi szállásférőhelyek (a továbbiakban ker. szf.) száma	51,1	67,3	31,7	16,7	21,4	4,7
Vendégek száma ker. szf.	960	1143	19	17	15,3	-1,7
Külföldi vendégek száma ker. szf.	528	270	-49	14,3	7,8	-6,5
Vendégéjszakák száma ker. szf.	3161	3182	0,7	14,1	15,8	1,7
Külföldiek vendégéjszakáinak száma a ker. szf.	1359	905	-33,4	10	8,9	-1,1
Magánszállás-férőhelyek száma* 1999-2007	15	25	40	7,5	11,2	3,7
Vendéglátóhelyek száma	11	15,5	40	28,4	27,2	-1,2

Forrás: A szerző saját szerkesztése a KSH T-Star évenkénti adatainak egyedi feldolgozásával

Ezzel párhuzamosan – részben az 1998 óta is működő üdülési csekkrendszernek, valamint a Széchenyi-terv turizmusfejlesztési programjainak következtében megvalósult beruházásoknak köszönhetően – a belföldi turizmus dinamikusán fejlődött. Az Alföld területén

lévő kereskedelmi szálláshelyek ma már elsősorban belföldi vendégeket fogadnak: míg 1990-ben arányuk még nem érte el az 45%-ot, addig 2007-ben a 76%-ot is meghaladta. A vendégéjszakákat tekintve a hat alföldi megyében együttesen 47-ről 71%-ra emelkedett a hazai lakosok aránya. Mindez hozzájárult ahhoz is, hogy a belföldiek vendég- és vendégéjszaka forgalmában hazánk 20–22% közötti részesedését mondhatta magáénak a nagyrégió a vizsgált időszak elején és végén is.

A fentiek tehát azt mutatják, hogy összességében a külföldi vendégek és vendégéjszakák száma és az Alföld országon belül részesedése jelentősen csökkent. Az alföldi megyék tehát továbbra is elsősorban a hazai turizmus színterei.

4. A turizmus diffúziója Magyarországon

Az egyes térhez kötődő jelenségek – mint pl. a turizmus – különböző területeken való megjelenésével, terjedésével, annak hatásaival, tervszerű fejlesztésével többen is foglalkoztak (Martonné Erdős K. 1990; Csordás L. 1994, 2007; Aubert A.–Szabó G. 1999; Boros L. 2002; Illés S.–Michalkó G. 2003; Michalkó G. 2004; Medgyes T.–Kóbor B.–Móricz Á. 2006; Bajmócy P.–Józsa K.–Pócsi G. 2007; Boros L.–Hegedűs G.–Pál V. 2007; Józsa K. 2007; Juray T. 2007; Pap Á. 2007, 2008; Fabula Sz. 2009).

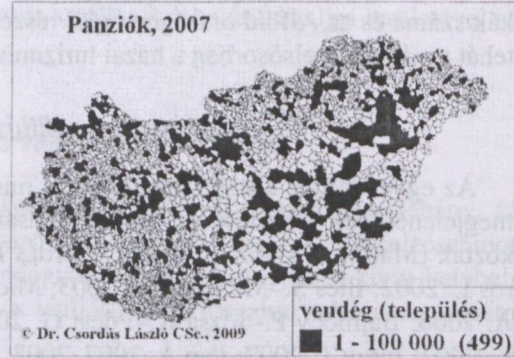
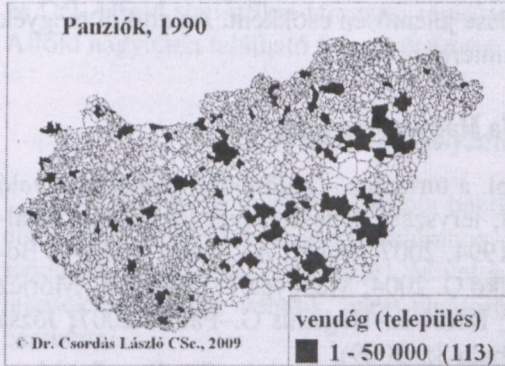
Ahhoz, hogy egy településen a kereskedelmi és a magánzálláshelyeken regisztrált vendégforgalom alakulhasson ki, alapvető szükség van ezen – az elsődleges szuprastruktúra részét képező – turisztikai szálláshelyek meglétére, ám ez csak szükséges, de nem elégséges feltétel. Amennyiben a vendégek nem látogatnak egy adott települést, akkor a szálláshelyeken bevétel nem keletkezik, így a helyi település/közösség turisztikai jellegű fejlesztéséhez és más egyéb fejlesztésekhez az nem tud hozzájárulni. A fentiek miatt tehát csak azon településeket választottam ki, amelyek az 1990–2007 közötti időszak egyes éveiben tényleges, „aktív” vendégforgalommal bírtak, azaz a különböző szálláshelytípusokban legalább 1 vendég járt.

A vizsgálat eredménye azt mutatta, hogy az olyan települések száma, amelynek összes kereskedelmi szálláshelyein a vendégszám meghaladta az 1 főt 394-ről 723-ra, azaz a településállomány nyolcadáról közel egynegyedére emelkedett. Ezen dinamikus növekedés fő hajtóerejét a panziók képezték, mivel a rendszerváltáskor még csak 113, 2003-ban ennek majdnem 5-szörösén 563, míg 2007-ben 499 településen éjszakáztak e szállástípusban hazai és/vagy külföldi vendégek. E felfutás mögött részben az is rejlett, hogy ezzel párhuzamosan 1990-98 között a fizetővendéglátó-helyes települések száma kevesebb mint felére, 140-re esett vissza, majd a 1998. évi magánfizető-vendéglátássá való átsorolása után napjainkra 234-re emelkedett. Az aktív hotellel rendelkező (tehát vendégeket is fogadott) települések száma 139-ről 253-ra, az aktív kempingeseké 123-ról 184-re, az aktív üdülőházas településeké 98-ról 186-ra, a turistaszállóval rendelkezőké 69-ről 151-re emelkedett.

A magán-szállásadásban jeleskedő települések száma messze meghaladja a kereskedelmet, hiszen az 1999-ben mért 761-ről napjainkra 1160-ra emelkedett. E csoporton belül két erőteljesen elkülönülő szállástípus szerepel: a települések döntő része (966) a falusi szállásadásban, míg 234 a magán-fizetővendéglátásban „érdekel”. Néhány településen – tanyás településszerkezete miatt – mindkét kategóriába tartozó szálláshelyek előfordulnak.

Az Alföldön belül az Észak-Alföldön mutatható ki erőteljesebben a diffúzió, hiszen a kereskedelmi szálláshelyeken vendégeket felmutató települések száma közel kétszeresére, 49-ről 96-ra nőtt, míg a Dél-Alföldön „csak” közel másfélszeresére, azaz 52-ről 77-re. A fenti dinamika ellenre azonban továbbra is az állapítható meg, hogy 2007-re a Dél-Alföldön a települések 30%-a, az Észak-Alföldön viszont csak közel egynegyede kapcsolódott be a kereskedelmi szállásférőhelyeken regisztrált turistaforgalomba.

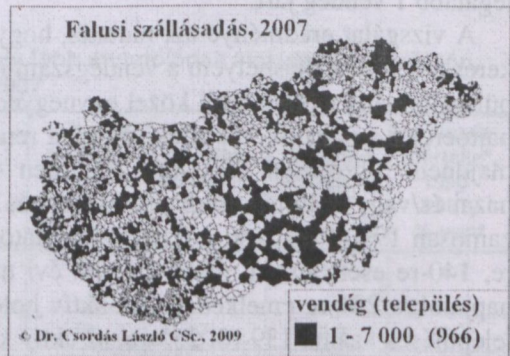
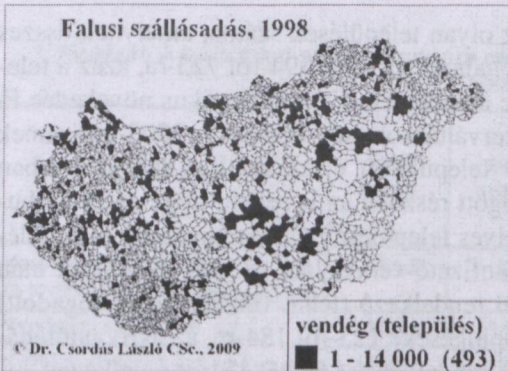
A szűk területi korlátok miatt az összes szálláshelytípusban nincs lehetőség e térbeli folyamatok térképes bemutatására, ezért a két leginkább diffúz szálláshelytípust választottam ki. A 2. és a 3. ábrán azon települések térbeli képe látható, amelyek panzióiban, valamint falusi szállásadóinál vendégek jártak. Megfigyelhető a panziók robbanásszerű elterjedése a nagyobb városokban, a Balaton melletti városokban és falvakban, s időben előre haladva a kisebb lélekszámú, sokszor a határok közelében fekvő településeken is.

2. ábra. A vendégek által felkeresett panziók 1990-ben és 2007-ben

(Forrás: A szerző saját szerkesztése a KSH T-Star évenkénti adatainak egyedi feldolgozásával)

A falusi szállásadás keretében 1998–2007 között közel kétszeresére emelkedett a települések száma, melyek sűrűsödése a Balaton-felvidéken, a Mátra és a Bükk, az Aggteleki-karszt, valamint a Zempléni-hegység területén, a Szatmár-beregi-síkságon, a Tisza mellett és a Duna–Tisza-közén különösen szembeötlő.

3. ábra. A vendégek által felkeresett falusi szállásadók 1998-ban és 2007-ben

(Forrás: A szerző saját szerkesztése a KSH T-Star évenkénti adatainak egyedi feldolgozásával)

5. Összefoglalás, következtetések

Az Alföldön a rendszerváltás óta bekövetkezett változások eredményeként a kereskedelmi és magán szálláshelyek férőhelyeinek a száma, valamint a vendéglátóhelyek száma dinamikusan nőtt, de ettől jelentősen elmaradó mértékű emelkedés figyelhető meg a kereskedelmi szálláshelyeken a vendégek és a vendégejszakák számában is. A bővülés differen-

ciáltan ment végbe: míg a külföldieké mindkét területen jelentősen visszaesett, s napjainkban a 8–9%-ot sem éri el addig a belföldieké látványosan bővült, s meghaladja a 20%-ot.

A turizmusnak, mint tömegjelenségnek a terjedése Magyarországon az egyes szálláshelytípuson megfordult vendégek száma alapján kirajzolódó kép eltérő módon alakult: leginkább a panzióbeli és az 1990-es évek végétől a falusi szállásadást biztosító, tehát nemcsak szálláshellyel rendelkező, hanem a tényleges turizmusba is bekapcsolódó aktív települések száma emelkedett meg, s közelíti meg a félezret, illetve az ezret. A szálláshelyek kialakítása tehát hozzájárult a turisták egyenletesebb térbeli eloszlásához, centrumok zsúfoltságának oldásához, az eddigi központok háttértelepüléseinek és a korábban turisztikailag fehér foltként kezelt területeknek a turizmusba való bevonásához.

Irodalomjegyzék

- Aubert A.–Szabó G.* (1999): Differenciát turizmusfejlesztés Baranya megye példáján. *Turizmus Bulletin* 1. pp. 25–30.
- Bajmócy P.–Józsa K.–Pócsi G.* (2007): Szélsőséges aprófalvak. Aprófalvak a településlisták végein néhány társadalmi-gazdasági mutató alapján. In.: Csapó T., Kocsis Zs. (szerk.): III. Településföldrajzi Konferencia. Szombathely, 2007. pp. 83–101.
- Boros L.* (2002): Határmentiség a turizmusban. In: Szónokyné Ancsin G. (szerk.): Határok és az Európai Unió. Szeged 2002. pp. 141–145.
- Boros L.–Hegedűs G.–Pál V.* (2007): A neoliberális településpolitika konfliktusai. In: Orosz Z.–Fazekas I. (szerk.): Települési Környezet Konferencia. Debreceni Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Kossuth Egyetemi Kiadója, Debrecen. pp. 196–204.
- Csordás L.* (1994): Szabadidő-lakások az Alföldön. Tér és Társadalom, 1993. 3–4. pp. 75–103.
- Csordás L.* (2007): A magánüdülők építése és állománya Magyarországon. – In: Szónoky Ancsin G.–Pál V.–Karancsi Z. (szerk.): A határok kutatója, Tanulmánykötet Pál Ágnes tiszteletére. Szeged–Szabadka. 2007. pp. 81–89.
- Fabula Sz.* (2009): A fogyatékkal élők térhasználatának néhány problémája Békéscsabán. In: Belanka Csaba–Duray Balázs (szerk.): Helyünk a világban – Alföldi válaszok a globalizáció folyamataira. IV. Alföld Kongresszus 2008. november 27–28, Békéscsaba. MTA RKK ATI, Békéscsaba. 5. p.
- Illés S.–Michalkó G.* (2003): A turizmus és a migráció néhány összefüggése Magyarországon. *Demográfia*. 46. 4. pp. 352–374.
- Józsa K.* (2007): Differentiation and Variety of Small Villages within Szabolcs-Szatmár-Bereg County. In.: Kovács Cs. (szerk.) From Villages to Cyberspace. Szeged, pp. 239–247.
- Juray T.* (2007): Turizmus és annak fejlesztési lehetőségei a Duna–Körös–Maros–Tisza Eurorégióban. – In: Szónokyné Ancsin G. (szerk.): Határok és Eurorégiók. SZTE TTK Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék, Szeged. pp. 493–499.
- Martonné Erdős K.* (1990): Az egyéni rekreáció lehetőségei és megvalósulásai Miskolc környékén. Kandidátusi értekezés, kézirat. KLTE Debrecen. p. 158.
- Medgyes T.–Kóbor B.–Móricz Á.* (2006): Regionális foglalkoztatás-politikai intézkedések előkészítése az uniós források tervezhető felhasználásához a Dél-alföldi régió területfejlesztésében. Szeged, GeoKarrier.
- Michalkó G.* (2004): A bevásárlóturizmus. Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár. 104 p.
- Pap Á.* (2007): A világörökségi helyszínné válás hatásai a települések gazdaságára magyarországi esettanulmányok alapján. Európai Kihívások IV. Nemzetközi Tudományos Konferencia, Szeged, pp. 348–352.
- Pap Á.* (2008): A turisztikai innováció térbeli hatásainak kutatási lehetőségei. IV Magyar Földrajzi Konferencia, Debrecen, 2008. november 14–15., pp. 550–551.